

Zápis **z 32. jednání Koordinační pracovní skupiny (KPS) pro realizaci Národního akčního plánu (NAP)**

za účelem dosažení udržitelného používání pesticidů v ČR

Datum konání: 1. prosince 2015

Místo konání: Ministerstvo zemědělství

Přítomni: viz presenční listina

Program:

1. Dopady používání přípravků na ochranu rostlin na vodní organismy (*opatření NAP č. 4.54*)
 - a. Požadavky na bezpečnost přípravků pro vodní organismy v procesu jejich povolování v EU a ČR (*prezentace ÚKZÚZ + diskuze*)
 - b. Otravy vodních organismů v důsledku použití přípravků na ochranu rostlin a biocidů v ČR v roce 2014 a dříve, příčiny (*prezentace MZe z podkladu VÚRH JU ČB + diskuze*).
2. Demonstrační farmy jako nástroj pro praktickou prezentaci správné praxe v oblasti ochrany rostlin v zahraničí a v ČR (*opatření NAP č. 4.3 – ÚKZÚZ + MZe (prezentace a diskuze)*).
3. Různé (situace při přehodnocení účinné látky glyphosate, v oblasti zákazu používání přípravků na bázi neonikotinoidů).

Přítomné uvítal, jednání zahájil a řídil ing. Hnízdil, zástupce za MZe a předseda KPS. Současně blíže upřesnil obsah jednotlivých bodů programu a vyzval přítomné k připomínkám k programu.

Dále upozornil účastníky jednání, že součástí pozvánky byly přílohy „**Monitoring otrav vodních organismů POR v roce 2015**“ (k bodu 1b.).

Ad 1) Dopady používání přípravků na ochranu rostlin (POR) na vodní organismy (*opatření NAP č. 4.54*)

a. Požadavky na bezpečnost přípravků pro vodní organismy v procesu jejich povolování v EU a ČR (*prezentace ÚKZÚZ + diskuze*)

Ing. L. Klačková (ÚKZÚZ) seznámila členy KPS se strukturou pracoviště ÚKZÚZ, které posuzuje vliv POR na necílové organismy včetně vodních organismů v rámci procesu povolování POR. Z vodních organismů posuzuje vliv na ryby, řasy, ale i další organismy. Z cca 350 úč.l. jich je asi 1/3 rizikových pro vodní organismy.

Rovněž uvedla kritéria, na která se při posuzování ÚKZÚZ zaměřuje (např. dávky, fyzikální vlastnosti, poločas rozpadu, způsob aplikace, doba použití aj.). Při posuzování více úč.l. v přípravku se prodlužuje i ochranná vzdálenost (OV). Upozornila na význam Spe 2 a Spe 3 vět z hlediska OV. V ČR jsou OV posuzovány individuálně při hodnocení přípravků, což je na rozdíl od členských států, kde jsou OV uvedeny pevně v právních předpisech. Pro uživatele je výhodnější systém v ČR (metry nezaokrouhlují nahoru). Ochranné vzdálenosti jsou u polních plodin v rozmezí 4 – 50 m, u prostorových kultur (např. sady) 6 – 50 m.

OV (Spe 3) u nesvažitých pozemků lze redukovat protiúletovými tryskami podle typu trysek o 50, 75 nebo 90%. U svažitých pozemků (nad 3⁰) jsou pro povolování jiná přísnější kritéria. POR se mohou totiž také šířit splavem. Rovněž upozornila, že od roku 2014 lze tyto OV nahrazovat neošetřovanými vegetačními pásy, které ÚKZÚZ definoval (definice dostupná na webu ÚKZÚZ). Jsou uplatňovány v šířkách 5, 10, 15 a 20 m, optimálně v kombinaci travní porost (brání splavu přípravku) s keři a stromy (brání zasakování).

Ing. Klašková také upozornila, že rizika POR pro vodní organismy jsou v EU řešena různě – např. ve Spojeném Království je jednotně stanovena vzdálenost 5 m od povrchových vod; ve srovnání s tím je řešení v ČR více flexibilní.

Diskuze:

Ing. R. Hušková (SOVAK) – jak se provádí kontroly dodržování OV? **Odpověď:** vzhledem k tomu, že zpravidla kontrola nezastihne vlastní aplikaci, provádí se odběr vzorků rostlin z OV na laboratorní rozbor reziduí. Výsledky rozboru pak jsou podstatné pro kontrolní závěr, zda kontrolovaný subjekt tyto OV dodržel.

Ing. R. Chaloupka (OUČR) – dostupnost odsouhlasených protiúletových trysek pro ovocné sady? **Odpověď:** informace jsou na stránkách ÚKZÚZ a na odd. aplikační techniky ÚKZÚZ (odpovědná osoba Ing. Jedlička).

Ing. V. Bittner (ORL ČAZV) – vegetační pásy (VP) jsou na webu ÚKZÚZ definovány, lze v duchu této definice považovat greenigové pásy jako náhradu za VP? **Odpověď:** na vegetační pásy jsou přísnější kritéria, proto je greenigové pásy nemohou vždy nahrazovat (záleží na jejich složení).

Ing. Kupec – vzhledem k tomu, že jsou na VP přísnější požadavky, mělo by být v příslušném předpise uvedeno, že VP nahrazují odpovídající (stejnou) výměru greenigové plochy. Obdobná poznámka od **ing. Schreiber** (ČMSZP) - greenigový pás je např. tvořen vojtěškou, jetelem se zapojeným porostem včetně dostatečného kořenového systému. Je třeba zajistit jasnou definici tak, aby zemědělci měli možnost zajistit oba požadavky pokud možno současně v rámci jednoho pásu. Podobně se dotázal **prof. Kocourek** (VÚRV, v.v.i.), zda lze nahradit vegetační pásy biopásy pro včely? Je třeba znát definici VP tak, aby bylo možné dát odpověď na tento a podobné dotazy; např. zda lze rovněž uplatnit možnost u prostorových kultur zkrátit OV aplikací zevně do středu kultury?

Doc. E. Prokinová (ČZU Praha) navrhla jednání zaměřené na způsob posuzování rizik POR pro vodní organismy a spolu s **ing. Huškovou** upřednostňuje co nejjednodušší přístup, a to i s ohledem na reálnou možnost kontroly.

Ing. Schreiber – zastává naopak způsob posuzování vlivu POR na vodní organismy uplatňovaný nyní v ČR, zjednodušení povede ke zpřísnění podmínek, již nyní vegetační pásy zaujímají velkou plochu zemědělské půdy. Dotázal se rovněž na bod novely zák. č. 326/2004 Sb. k zákazu používání určitých POR v sousedství intravilánů obcí. **Odpověď:** ano, jde o celoevropský trend, zákaz platí pouze pro úč. látky mající mutagenní, karcinogenní riziko, nebo jsou rizikové pro těhotné atd., těchto POR je v ČR povoleno cca 7%, jde v zásadě o dtto, co je již uváděno na etiketách těchto POR. Podmínku zákazu aplikací ve vzdálenosti 20 m od hranic intravilánu lze splnit neošetřovaným vegetačním pásem.

Jak se vztahuje opatření na ochranu vodních organismů pro dočasné strouhy a podobné dočasné vodní toky v krajině? **Odpověď:** V podobných věcech vždy rozhoduje stav dle LPIS.

Ing. Kazda (ČZU Praha) s podporou **ing. Zmeškalové (MŽP)** – je třeba mít jednoduchou a jasnou definici vegetačního pásu, její interpretace v terénu je vždy věcí inspektora provádějícího kontrolu; uplatnění veget. pásů v okolí sídel je daleko menším negativem nežli zasít plodinu, kterou nelze ošetřit.

Závěry:

KPS doporučuje v souvislosti s racionální ochranou vodních organismů před negativními účinky přípravků na ochranu rostlin:

- samostatně projednat využití nízkoúletového zařízení k aplikaci přípravků za přítomnosti specialistů ÚKZÚZ na aplikační techniku, včetně možnosti zkrácení ochranných vzdáleností tak, jak je to nyní dle vyhl. č. 327/2012 Sb. možné ve vztahu k ochraně necílových členovců nebo necílových rostlin;
- na základě projednání s odborem přímých plateb MZe zajistit maximální shodu definic vegetačního pásu a obdobných prvků greeningu (biopásy pro včely); resp. zahrnout do alternativ stanovených ÚKZÚZ pro zkrácení ochranných vzdáleností v co největší míře také prvky greeningu.

b. Otravy vodních organismů v důsledku použití přípravků na ochranu rostlin a biocidů v ČR v roce 2014 a dříve, příčiny (prezentace MZe z podkladu VÚRH JU ČB + diskuze).

Ing. Hnízdil seznámil členy KPS s výsledky šetření VÚRH JU ČB o příčinách otrav vodních organismů; tento materiál byl rozeslán spolu s pozvánkou. Celkem bylo za rok 2015 na území ČR zaznamenáno celkem 77 úhynů vodních organismů, z toho bylo 5 případů s podezřením na příčinu otrav použitím POR (neprokázané) a jeden případ s podezřením na příčinu otrav použitím biocidů (neprokázané); případ otravy vodních organismů způsobené POR tak nebyl prokázán.

Diskuze:

Ing. Bittner – z výsledků kontaminace vod a úhynů živočichů je vidět m.j. i nedostatek ČOV včetně jejich potřebných rekonstrukcí; další otázkou je, zda tyto úhyny byly způsobeny únikem ze zdroje znečištění nebo jsou plošného původu (třeba i obce), jaký vliv mají na otravy i jiné látky než účinné látky POR ?; při podezření měly být provedeny i rozborů tkání otrávených živočichů.

Ing. Poustková (MZe) – provádí se monitoring cizorodých látek, o kterém vychází souhrnná zpráva. Výstupy lze dohledat také na webu, např.:

- <https://portal.mze.cz/ssl/web/mze/potravin/bezpecnost-potravin/monitoring-cizorodych-latek/>,
- výroční zprávy SVS: <https://portal.mze.cz/ssl/web/svs/portal/dokumenty-a-publikace/prehled-podle-temat/kontaminace-potravnich-retezcu/>,
- zprávy ÚKZÚZ: <https://portal.mze.cz/ssl/web/ukzuz/portal/dokumenty-a-publikace/hnojiva-a-puda/bezpecnost-pudy-zpravy/>,
- zprávy SZPI: <http://www.szpi.gov.cz/souhrnne-zpravy.aspx>.

Prof. Kocourek – existují studie na chlorované bifenylly, aj. org. látky, jsou zastoupeny i POR, ale minoritně (asi z 20%); těžké kovy a org. polutanty v rybách jsou nezanedbatelné; horší situace je v řekách oproti rybníkům.

Ing. Kupec – zdrojem mykotoxinů aj. látek je i krmení ryb, ke kterému se často používá „odpad“ z rostlinné produkce.

Ing. Schreiber – v rámci monitoringu cizorodých látek je třeba se zaměřit také na používání pyretroidů v rybích sádkách (např. u lososů) proti parazitům; a zřetelně zdůraznit význam reziduí používaných hormonálních látek a léčiv. **Ing. Poustková** – tuto problematiku řeší SVS (výstupy viz ročenka SVS), a ze zjištění SVS se vychází i ve zprávě o kvalitě potravin. **Prof. Kocourek** – existuje 8 typů pyretroidů a jejich sloučenin; používá se pouze 1 účinná látka, ostatní jsou buď neúčinné, nebo rizikové. Podstatně silnější jsou zastoupeny hormonální léčiva (antikoncepce).

Diskuze ke splavování přípravků do vodních toků: dle **ing. Schreibera** je zprofanován řadou zemědělců bezorebný systém, je třeba se zamyslet nad dotacemi na půdoochranné technologie (podrývání 30, 45 cm), prodává se biomasa (sláma, kukuřice) a do půdy se nevrací organika – např. toto by měly řešit demonstrační farmy.

Závěr:

KPS konstatuje, že prokázané akutní otravy vodních organismů vlivem POR jsou prakticky nulové, v dalších letech by se však monitoring měl výrazněji zaměřit na rizika chronického působení POR.

Ad 2) Demonstrační farmy jako nástroj pro praktickou prezentaci správné praxe v oblasti ochrany rostlin v zahraničí a v ČR (opatření NAP č. 4.3 – ÚKZÚZ + MZe (prezentace a diskuze).

Ing. Radová (ÚKZÚZ) seznámila členy KPS se rozsahem a zaměřením tzv. demonstračních farem (DF) v členských zemích EU. DF zavedly skandinávské a pobaltské státy jako jedno z opatření proti znečišťování Baltu, zejména hnojivy. Dále se vyskytují DF zaměřená na hnojiva, ale se zaměřením na IOR jich nejvíce zřídily Francie (cca 2000), Polsko (113 - také se zaměřením na Balt) a Německo (66).

V Německu jsou DF zaměřeny na polní plodiny (27 DF), ovoce (13), víno (12), zeleninu (9) a chmel (5). Projekt koordinuje výzkumný ústav (Julius Kühn Institut) s rozpočtem 600 tis. EUR a je primárně zaměřen na minimalizaci vstupů POR do prostředí. Provoz DF je sledován v tzv. „Kontrolním listu“, který sleduje cca 50 položek. Součástí je finanční podpora a spolupráce s odborníky. Pro DF jsou stanoveny jasné podmínky: obiloviny do 67% plochy (pšenice ozimá po sobě jen výjimečně), řepka do 33% (odstup 2 roky), cukrovka do 33% (odstup 2 roky), brambory do 33% (odstup 2 roky), kukuřice do 67% (jen výjimečně po sobě). Dále je kladen důraz na vzdělávání!!

Ve Francii jsou DF organizovány ve sdruženích (59), v rámci nichž se zástupci DF mohou setkávat a vyměňovat si zkušenosti. Cílem DF je nadefinovat projekt ke snížení používání POR a dále celkově změnit myšlení a přístup farmářů k používání POR. Dosavadní závěry z činnosti DF: řada z nich „kopíruje“ úspěšné DF, u řady DF chybí dlouhodobější zapojení (dojdou příspěvky). Jeden speciální poradce má 12 farem, přitom úzce spolupracuje s přidělenými DF, detailně zná podmínky jejich hospodaření. K výměně zkušeností slouží schůzky poradců, DF se snaží zajistit a sdílet společnou mechanizaci.

Závěrem **ing. Radová** uvedla, že při vzniku DF je třeba jasně popsat, co bude DF řešit, zadavatelem je vždy stát, je třeba ustanovit koordinátora (viz Německo), musí existovat smluvní vztah mezi zadavatelem a „poradenskou“ firmou (koordinátorem), jako DF musí být zahrnuta celá výměra farmy aj. Také připomněla, že v roce 2016 je plánován prakticky zaměřený seminář na DF organizovaný Komisí v Německu.

Diskuze:

Ing. Řehák (ČSR) – je rozdíl mezi úrovní a organizováním poradenství v jednotlivých členských zemích, uvedl příklad Rakouska, poradci jsou pod Agrární komorou a jsou dotováni z 1/3 státem, 1/3 spolkovou zemí a 1/3 zemědělci. Např. v Německu končí finanční grant na projekt DF a do projektu se snaží vstoupit firmy se svými technologiemi, pak ale nepůjde o objektivní přístup. Dle **ing. Hnízдила** nemohou však např. polní dny nahradit DF; je ovšem také zásadní otázkou, zda potřebuje zemědělec v ČR opravdu poradce pro ochranu rostlin - zejména vyspělejší a větší podniky mají dostatečně odborně vzdělané zaměstnance, potřebujeme tedy vůbec DF na IOR?

Ing. Schreiber podpořil DF, které cíleně „selsky“ pomohou zemědělci. DF tedy ano, ale je třeba zkoušet to, co zemědělci potřebují, např. používání POR v ochranných pásmech vodních zdrojů. V této souvislosti uvedl zaměření zemědělského výzkumu, kdy dle něho až 80% výstupů z výzkumu jde do „šuplíku“. Projekt DF musí být komplexní, musí zahrnovat také ekonomickou udržitelnost progresivních a nekonvenčních technologií; musí spojovat více témat (např. problematiku splachů hnojiv a POR, IOR ad.).

Ing. Radová - DF nemusí výhradně být zaměřena na IOR, mohou se lišit např. s ŽP, bez ŽP, ochrana půdy aj., VÚMOP ve spolupráci s ÚKZÚZ bude při zakládání DF řešit i otázku IOR.

Doc. Prokinová (ČZU) – existují výstupy ze zahraničních DF? **Ing. Radová** – podle studie z Francie existují velké studie na téma ekologie, ekonomiky aj., lze doplnit jako přílohu k zápisu.

Ing. Kazda – podpořil DF širěji zaměřené např. na půdní erozi, rezidua POR a praktickou realizaci metodik použití POR aj.; vstup firemních technologií do DF vidí (s podporou **dr. Tůmy** – ZUČM) i v pozitivním smyslu, byť je třeba zajistit objektivitu; firmy mohou např. poskytovat i rezistentní či tolerantní odrůdy aj.

Prof. Kocourek poukázal na odlišný vývoj zemědělství u nás a v záp. Evropě před r. 1989, z toho vyplývá odlišná vzdělanost pracovníků a potřeba poradců. Otázkou je, kdo bude koordinovat činnost DF, a řídit provoz DF, jaký bude účel těchto zařízení, účinnost aj.? V této souvislosti je nezbytné zapojit výzkumné instituce, ÚKZÚZ jako kontrolní orgán to nemůže dostatečně zajistit.

Ing. Chaloupka (OUČR) uvedl, že malé specializované obory v ČR trpí nedostatkem fundovaných poradců, např. Německo má téměř 50% DF zaměřených na trvalé kultury. Tuto absenci v ČR tak nahrazují zahraniční poradci.

Závěr: KPS podpořila víceúčelově zaměřené (nikoliv pouze ochrana rostlin, ale např. půdoochranné technologie) demonstrační farmy jako praktickou alternativu k dosud využívaným způsobům převodu poznatků a technologií do zemědělské praxe.

Ad 3) Různé (situace při přehodnocení účinné látky glyphosate, v oblasti zákazu používání přípravků na bázi neonikotinoidů).

- a) Glyphosate - v listopadu 2015 EFSA na základě studie zadané Komisí nepotvrdila karcinogenitu glyphosate a tím umožnila pokračování přehodnocení této účinné látky POR.
- b) Neonikotinoidy (NNI) – dle zpráv z jednání Stálého výboru Komise dosud není rozhodnuto o pokračování zákazu NNI. Na dotaz ing. Tůmy (ZUČM), zda lze tyto látky povolit k moření zeleniny, odpověděla Ing. Klašková, že pokud bude podána žádost na ÚKZÚZ, určitě bude odezva o možnosti povolení. Ing. Kazda doplnil, že řada zemí (Estonsko, Rumunsko) měla v roce 2015 výjimku ze zákazu na moření řepky NNI. Dle ing. Hnízdila je problémem pro podobnou výjimku v ČR velká výměra řepky, navíc existuje náhrada foliárními postřiky, proto udělení výjimky není z hlediska legislativy EU opodstatněné. Navíc chronické otravy včelstev NNI jsou významnější než akutní otravy foliárními postřiky POR. Ve Velké Británii měly být na základě podobné výjimky namořeny jen plochy „ohrožené“ škůdci, výklad takto udělené výjimky je však nejasný.
- c) Příští jednání KPS bude předběžně 9. února 2016, na programu bude vyhodnocení NAP za rok 2015, a aktuální body, např. výsledky kontrol na přítomnost reziduí POR na farmářských trzích.

Závěrem ing. Hnízdil poděkoval členům KPS za podporu a spolupráci v roce 2015 a popřál účastníkům hodně úspěchů v roce 2016.

Zapsal: ing. Vladimír Kupec

Přílohy:

1. Ochrana vodních organismů při aplikaci přípravků na ochranu rostlin (presentace ÚKZÚZ).
2. Demonstrační farmy - příklady ze zahraničí (presentace ÚKZÚZ).